

KEKSALAR BILAN IJTIMOYIY ISH OLIB BORISHDA SUN'IY TAFAKKURDAN FOYDALANISH

Musurmonova Dilso'z Majidovna

Samarqand davlat universiteti Kattaqo'rg'on filiali
Aniq va tabiiy fanlar fakulteti Ijtimoiy ish yo'nalishi
3-bosqich 21_16-guruh talabalari

<https://doi.org/10.5281/zenodo.10277702>

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy jamiyatda sun'iy intellekt tushunasi va mohiyati, shuningdek keksalar bilan ijtimoiy ish olib borish jarayonida sun'iy tafakkurdan foydalanishning ijobiy tomonlari haqida fikr yuritiladi.

Kalit so'zlar: Sun'iy intellekt, keksalik, ijtimoiy institut, ijtimoiy ish, psixologik, kasbiy tayyorgarlik, taraqqiyot.

USING ARTIFICIAL INTELLIGENCE IN SOCIAL WORK WITH THE ELDERLY

Abstract. This article discusses the concept and essence of artificial intelligence in modern society, as well as the positive aspects of using artificial intelligence in the process of social work with the elderly.

Key words: Artificial intelligence, old age, social institution, social work, psychological, professional training, development.

ИСПОЛЬЗОВАНИЕ ИСКУССТВЕННОГО ИНТЕЛЛЕКТА В СОЦИАЛЬНОЙ РАБОТЕ С ПОЖИЛЫМИ

Аннотация. В данной статье рассматривается понятие и сущность искусственного интеллекта в современном обществе, а также положительные стороны использования искусственного интеллекта в процессе социальной работы с пожилыми людьми.

Ключевые слова: Искусственный интеллект, старость, социальный институт, социальная работа, психологическая, профессиональная подготовка, развитие.

Kirish

Hozirgi kunda ilm-fan taraqqiyotining jadal rivojlanishi insonni har tomonlama optimist bo'lishga undamoqda. Ilm-fan taraqqiyotining har qanday yutug'i insoniyat mushkulini oson qilishga, uning muammolarini qisman bo'lsa-da hal etishga xizmat qilishi kerak.

Yangi davrda inson hayotini qulaylashtirish borasida ko'plab yangiliklar amaliyotga tadbiriq qilinmoqda. Jumladan, sohalarni raqamlashtirish orqali sun'iy tafakkur texnologiyalarini joriy qilish keng ommalashmoqda. Ayniqsa, davlat tomonidan taqdim etiluvchi ijtimoiy xizmatlardan foydalanishda fuqarolarga qulaylik yaratish va tashkiliy ishlarni yengillashtirish borasida xorijiy mamlakatlardan so'nggi o'n yillikda jadal ishlar amalga oshirib kelinmoqda. O'zbekiston Respublikasi rivojlanayotgan davlatlardan biri sifatida globallashuv sharoitida xalqaro tajribalardan foydalanishi shart va zarurdir.

Bu borada davlatimiz olib borayotgan ijtimoiy siyosatning mazmuniga e'tibor berilsa, davlat rahbari quyidagicha fikrlarni ilgari suradi: "Yangi O'zbekistonni o'z hayotidan rozi, baxtli insonlar mamlakatiga, har tomonlama rivojlangan ijtimoiy makonga aylantirish ushbu

yo'nalishdagi islohotlarimizning asosiy maqsadidir. Ijtimoiy himoyaga va doimiy yordamga muhtoj shaxslarni o'z vaqtida hisobga olish mexanizmlarini samarali ishlatish, muhtojlik belgilari paydo bo'lgan vaqtdan boshlab ularni kuzatib borish va qo'llab-quvvatlashning, shu jumladan zamonaviy axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalangan holda bunday shaxslarning ijtimoiy ahvolini ta'sirchan monitoring qilish, ularning turmush sharoitlarini har tomonlama baholash, individual rivojlanish dasturlarini ishlab chiqish va amalga oshirish, shuningdek, o'z vaqtida zarur yordam ko'rsatish imkonini beruvchi tizimni yaratish va takomillashtirishga alohida ahamiyat qaratish darkor.”¹

Davlat rahbari tomonidan kun tartibiga qo'yilayotgan vazifalarni bajarish uchun Respublikamizda bir qator huquqiy asoslar yaratilgan² va davlat dasturlari qabul qilingan.³

Davlat va homiylik mablag'lari hisobidan 20 trln so'm va 11,5 mlrd AQSh dollari yo'naltirilgan.

Xo'sh, sun'iy intellekt nima?⁴ Bu – inson tafakkuriga o'xshatib, uning ishlash tamoyillariga asoslanib yaratilgan va maxsus kompyuter dasturlari doirasida ko'plab muammolarni hal qilishga qaratilgan intellekt yoki aql turidir. Bu kompyuter dasturlari insondagi mantiqiy tafakkur qonuniyatlariga asoslanadi.

Sun'iy intellekt tizimi - bu ma'lum bir fan sohalari bilan boliq ijodiy muammolarni hal qilishga qodir bo'lgan, bilimlari intellektual tizim xotirasida saqlanadigan dasturiy-apparat majmuasi.⁵ Masalan, MYCIN deb nomlanuvchi dastur yuqumli kasalliklarni diagnostika qilishga mo'ljallangan bo'lib, u yuzlab tibbiyot xodimlarining faoliyatida samara bilan ishlab kelmoqda. Geologiya, sug'urta, mashinasozlik, tibbiyot, ekologiya sohasida ishlab chiqilgan ana shunday dasturlar mashinalarning odamday ishlashini eslatadi.

Hozirgi kunda har qanday sohaga nazar solmaylik, albatta sun'iy intellektdan keng foydalanilmoqda. U o'zining samara va natijalarini ko'rsatmoqda. Bugungi kunda ijtimoiy ish sohasida ham ishimizni osonlashtirish va yengillashtirish maqsadida tashkil qilingan va qilinayotgan zamonaviy texnika-texnologiya vositalari sezilarli darajada o'zining samarasini ko'rsatmoqda. Jumladan, nogironligi bor shaxslar bilan ishlashda, gapirishda, eshitishda nuqsoni bor shaxslar bilan ishlashda, keksalar bilan ishlashda, shu bilan birga aholining turli toifalari bilan ishlashda sun'iy intellektning hissasi samaralidir.

¹ Sh.Mirziyoyev Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi. – Toshkent: “O'zbekiston” nashriyoti, 2021. 200-b.

² PQ-4996-son 17.02.2021. Sun'iy intellekt texnologiyalarini jadal joriy etish uchun shart-sharoitlar yaratish chora-tadbirlari to'g'risida. // <https://lex.uz/docs/-5297046>; PF-5847-son 08.10.2019. O'zbekiston Respublikasi oliy ta'lim tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to'g'risida. // <https://lex.uz/docs/-4545884>; PF-6079-son 05.10.2020. “Raqamli O'zbekiston-2030” strategiyasini tasdiqlash va uni samarali amalga oshirish chora-tadbirlari to'g'risida. // <https://lex.uz/docs/-5030957>; PF-4947-son 07.02.2017. O'zbekiston Respublikasini yanada rivojlantirish bo'yicha Harakatlar strategiyasi to'g'risida. // <https://lex.uz/docs/-3107036>; PF-60-son 28.01.2022. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasi to'g'risida. // <https://lex.uz/uz/docs/-5841063>

³ PF-27-son 28.02.2023. 2022-2026-yillarga mo'ljallangan Yangi O'zbekistonning taraqqiyot strategiyasini “Insonga e'tibor va sifatli ta'lim yili”da amalga oshirishga oid davlat dasturi to'g'risida. URL: <http://old.lex.uz/docs/-6396146>

⁴ Laptev V.A. Sun'iy intellekt tushunchasi va uning ishi uchun huquqiy javobgarlik // Qonun. Oliy Iqtisodiyot maktabi jurnali. 2019. No 2. 83-bet.

⁵ I.A.Filipova-Sun'iy intellektni huquqiy tartibga solish, 7-bet.

O'rtacha umr ko'rishning oshishi bilan turli xil surunkali va ruhiy kasalliklarga chalingan keksa odamlarning nochor yashash davri ham oshadi. Surunkali patologik jarayonlarning oqibatlarini har doim ham eng yangi farmakologik vositalar yordamida to'xtatib bo'lmaydi. Keksalarning mutlaq ko'pchiligi oila a'zolarimi, qo'ni-qo'shnimi, tibbiy, ijtimoiy yoki xayriya tashkilotlari bo'ladimi, begonalar tomonidan ko'rsatilayotgan eng keng ko'lamli xizmatlar va yordamga muhtoj.

Keksa odamlar bilan ijtimoiy ish muammolari bugungi kunda ko'plab ijtimoiy institutlar, keksalar va qariyalar uchun maqbul turmush darajasini ta'minlashga qaratilgan ijtimoiy va tadqiqot dasturlarining diqqat markazida.

"Hech kim kelajakni batafsil bashorat qila olmasa-da, inson darajasidagi (yoki undan yuqori) aql-zakovatga ega kompyuterlar bizning kundalik hayotimizga va sivilizatsiyaning kelajakdagi rivojlanishiga katta ta'sir ko'rsatishi aniq"⁶. So'nggi o'n yil ichida sog'liqni saqlash sohasida robotik ilovalar doirasi tez sur'atlar bilan kengaydi. Ushbu ilovalar dori-darmonlarni tarqatishdan tortib, vasiylarga ko'proq moslashtirilgan xizmatlarni taqdim etishgacha bo'lishi mumkin. Biroq, robotlashtirishning bunday turi jiddiy axloqiy va ijtimoiy oqibatlarga olib keladi. Ijtimoiy interaktiv robotlarning dizayni va maqbulligini oshirish uchun ushbu tashvishlarni ko'rib chiqish va tahlil qilish kerak. RoPHa tadqiqot loyihasi g'amxo'rlikka qaram odamlarni yanada mustaqil hayot kechirishlarini qo'llab-quvvatlashga qaratilgan. Ushbu bo'lim loyihada robot tizimini loyihalashda muhokama qilingan qariyalarni parvarish qilishdagi potensial axloqiy muammolar va ta'sirlarni ko'rib chiqadi. Yordamchi robototexnikaning qariyalar parvarishiga ta'sirini amaliyotda baholash uchun MEESTAR modeli qo'llanildi. Natijalar robot tizimining roli, uning texnik oqibatlari, iqtisodiy va ishonchsizlik to'siqlari, mehnat xavfsizligi, ma'lumotlar xavfsizligi, shuningdek, barcha ishtirokchilarning huquqiy va xavfsizlik mas'uliyatiga oid axloqiy jihatdan dolzarb savollarni o'z ichiga oladi.

Keksalarning qariyb 50 foizi ijtimoiy himoya tizimi mutasaddilari bilan birinchi muloqotdan so'ng yana ijtimoiy yordam so'rab murojaat qilmayotgani, ularda achinish va norozilik hissi saqlanib qolayotgani ham tashvishlidir. Bunday his-tuyg'ularning sabablaridan biri aholining kam ta'minlangan qatlamlari uchun ijtimoiy xizmatlar va nafaqalar davlat tomonidan yetarli darajada moliyalashtirilmaganligi, ijtimoiy himoyaning manzilliligi qat'iy e'tiborga olinmaganligidir.

Ma'lumki, keksa odamlarning somatik, psixogen, psixologik muammolarining o'zaro bog'liqligi shunchalik murakkabki, ko'pincha keksa odamning holatini belgilaydigan narsani etarli bilim va maxsus tayyorgarlik siz aniqlash mumkin emas - somatik yoki ruhiy kasallik. Har bir keksa odamning o'ziga xos ehtiyojlarini hal qilishda ijtimoiy xodimlardan samaradorlik, tashabbuskorlik, tezkor aql talab etiladi. Bunday tezkorlikka erishishda ham bizga albatta sun'iy intellekt bevosita yordam beradi.

Barcha mamlakatlarda keksalar bilan ishlash har jihatdan eng qiyinlaridan biri hisoblanadi: ularga g'amxo'rlik qilayotganlarning umidsizliklari katta; Bunga yo'l qo'ymaslik uchun yuqori kasbiy tayyorgarlik, keksa va keksa yoshdagi psixologik xususiyatlarni tushunish va bilish kerak.

⁶ Russell SJ, Norvig P. Sun'iy intellekt: zamonaviy yondashuv. Prentice Hall. Englewood Cliffs, NyuJersi. 1995 yil 3-bet

Keksa odamlar bilan muloqot qilish ko'nikmalarini egallash oson ish emas; Keksa odamni uning ehtiyojlarini tushungan holda tinglash qobiliyatidan tashqari, u haqida ob'ektiv ma'lumot to'plash, u duch kelgan vaziyatni tahlil qilish va baholash, uning ob'ektiv qiyinchiliklari nimada ekanligini aniqlash kerak.

Qariyalar bilan tibbiy-ijtimoiy ishning asosiy strategik vazifasi ularning hayot sifatini saqlash va yaxshilash deb qaralishi kerak. Nafaqat kasallik belgilarining og'irligini, balki keksa odamning funktsional holatini, uning jismoniy va ruhiy salomatligi holatini, ijtimoiy faolligini, o'z-o'ziga xizmat ko'rsatish qobiliyatini, moddiy ta'minot va yashash sharoitlarini, shuningdek o'zining jismoniy va ruhiy farovonligi hissi bilan qoniqish, nisbatan sog'lom va kasal odamlarda keksalik va qarilik davrining xususiyatlaridan biri bu tananing moslashuvchan mexanizmlarida sezilarli stress va kuchlanishni keltirib chiqaradigan yaqinlashib kelayotgan ijtimoiy-psixologik qayta qurishdir.

Keksalar bilan ishlashda sun'iy intellektdan foydalanish bizga quyidagi qulayliklarni va natijalarni beradi: ijtimoiy ishchining xatolarini kamaytiradi, qaror qabul qilishni tezlashtiradi, 7 kun davomida 24 soat tinimsiz mehnat qiladi, odamlar salomatligi uchun xavfli ishlarni ularning o'rniga bajarishi mumkin.

Sun'iy intellekt texnologiyalarining kelajakda neyrotexnologiyalar bilan uyunligi inson-mashina gibrid intellektini yaratishni bashorat qilish imkonini beradi ⁷, shuning uchun sun'iy intellektning kelajagi, ehtimol, matematik va biologik usullarning simbiozida yotadi.

REFERENCES

1. Laptev V.A. Sun'iy intellekt tushunchasi va uning ishi uchun huquqiy javobgarlik // Qonun. Oliy Iqtisodiyot maktabi jurnali. 2019.
2. I.A. Filipova - Sun'iy intellektning huquqiy tartibgasolish.
3. Russell SJ, Norvig P. Sun'iy intellekt: zamonaviy yondashuv. Prentice Hall. Englewood Cliffs, Nyu-Jersi.
4. Filipova I.A. Neyrotexnologiyalar: ishlab chiqish, amaliyotda qo'llash va huquqiy tartibga solish // Sankt-Peterburg universiteti axborotnomasi. To'g'ri. 2021

⁷ Filipova I.A. Neyrotexnologiyalar: ishlab chiqish, amaliyotda qo'llash va huquqiy tartibga solish // Sankt-Peterburg universiteti axborotnomasi. To'g'ri. 2021. V. 12. No 3. S. 502–521.